

Ryszard Brykowski

Trzydziestolecie Instytutu Sztuki Polskiej Akademii Nauk

Ochrona Zabytków 33/2 (129), 175-176

1980

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Nader szybko, choć nie niepostrzeżenie, minął okres dwudziestu lat działalności instytucji zwanej potocznie Centrum Rzymskim.* Przypomniały o tym wydawnictwa okazjonalne ICCROM *Comes of Age 1959—1979*, Rome 1979 oraz „Newsletter”, No 5, Annual Bulletin of ICCROM 1979. Mieliśmy możliwość złożyć gratulacje Bernardowi M. Feildenowi, dyrektorowi ICCROM, w trakcie jego ubiegłorocznej wizyty w Polsce. Nie sposób jednak przecenić znaczenia Centrum dla spraw konserwatorskich — stąd raz jeszcze gratulacje wraz z podziękowaniami za uzyskane w tym okresie rezultaty, serdeczne życzenia sukcesów w dalszej pracy.

M mało kto dziś pamięta, że wśród pięciu krajów założycieli Centrum w 1959 r. były tylko dwa europejskie, a jednym z nich — Polska. We wstępie wspomnianej wyżej brzusury Harold J. Plenderleith, pierwszy dyrektor Centrum, wprowadza w problematykę tej instytucji. Hiroshi Daifuku, szef Sekcji Operacyjnej i Szkoleniowej Działu Służby Kulturalnej UNESCO w Paryżu, charakteryzuje okoliczności powstania Centrum i pierwszą dekadę działań. Od początku przyjęto następujący zakres prac: 1) gromadzenie i rozpowszechnianie wszelkiej dokumentacji związanej z ochroną i konserwacją dóbr kultury; 2) koordynację i inspirowanie badań, wymiany ekspertów itp.; 3) udzielanie rad i rekomendacji w dziedzinie ogólnych i szczegółowych zagadnień ochrony i konserwacji; 4) udział w szkoleniu badaczy i konserwatorów w celu podnoszenia poziomu wykonywanych prac. W praktyce przeciętny konserwator w większym stopniu styka się z tą ostatnią sferą działań Centrum, rzadziej

natomiast ma możliwość korzystać z wy dawnictwa.

Paul Philippot, dyrektor w okresie 1971—1977, charakteryzuje drugą dekadę działalności Centrum, szczególnie zaś osiągnięcia w kształceniu konserwatorów i techników.

Z kolei przyszłość omawia obecny dyrektor Centrum — Bernard M. Feilden. W jego intencji zadania ICCROM mieszczą się w trzech sferach: 1) szeroko pojętej dokumentacji i jej udostępnianiu w działaniu bibliotecznym we współczesnym znaczeniu tego słowa — ze skomputeryzowaną informacją udostępnianą w formie wydruków oraz z publikacjami; 2) upowszechnianiu tej wiedzy w programach szkoleniowych, misjach i doradztwie technicznym; 3) rozwoju Centrum przez prowadzenie badań i wykonywanych specjalnych projektów. Jako charakterystyczne zjawisko, może nawet *signum temporis*, należy podkreślić zawód dyrektorów ICCROM. Założycielem Centrum był chemik zaawansowany w działaniach konserwatorskich, rozwinął działalność tej instytucji historyk sztuki, a o jej przyszłości decyduje obecnie architekt, znany z poważnych prac konserwatorskich, kierownia dużymi zespołami specjalistów i z publikacji. Nie sposób szczegółowo omawiać materiałów zawartych w obydwu publikacjach wydanych z okazji dwudziestolecia ICCROM. Dzięki dwujęzyczności (angielska i francuska wersja) są one dostępne dla każdego. Warto jednak podkreślić, że z 6 pracowników w 1959 r. pracujących w pomieszczeniach o powierzchni 200 m² rozwinęło się Centrum do personelu 20 stałych pracowników i 12 kontraktowych, a powierzchnia po-

mieszczeń obejmuje 3000 m², by dojść po zakończeniu robót remontowych do 8000 m². Czytelników zainteresują na pewno dane liczbowe. Określają one zarówno liczbę państw będących członkami ICCROM (w 1979 r. — 63), wysokość rocznych składek przez nie ponoszonych, liczbę uczestników na poszczególnych kursach. Porównując te dane można dojść do wniosku, że znajdujemy się wśród 8 państw przodujących w nakładach na Centrum (jest to jeden procent rocznej składki przeznaczonej na działalność UNESCO), zaś liczba naszych uczestników na kursach szkoleniowych odbiega od tej pozycji.

Uważna lektura programów kursów, liczby naszych uczestników, spisu publikacji wydanych już i planowanych prowadzi do wniosku, że nie wykorzystaliśmy chyba wszystkich możliwości, jakie stwarza ICCROM. Ambitny plan publikacji konserwatorskich przedstawiony w artykule B.M. Feildena (jakże podobny do programu opracowanego w latach sześćdziesiątych w Ośrodku Dokumentacji Zabytków przez prof. K. Malinowskiego) pozwala określić zacieśnienie współpracy z ICCROM jako konieczności. Nieodzowne jest, aby istniejący już dorobek i zamierzone działania w większym niż dotąd stopniu trafiły do naszych konserwatorów, na uczelnie, kursy podyplomowe.

Lech Krzyżanowski

* W chwili utworzenia Centrum nosiło nazwę: Międzynarodowe Centrum Studiów nad Konserwacją i Restauracją Dóbr Kultury (International Centre for the Study of the Preservation and the Restoration of Cultural Property), później zmieniło nazwę na Międzynarodowe Centrum Konserwacji (International Centre for Conservation).

TRZYDZIESTOLECIE INSTYTUTU SZTUKI POLSKIEJ AKADEMII NAUK

Dnia 30 listopada 1979 r. minęło trzydzieści lat od powołania rozporządzeniem Rady Ministrów Państwowego Instytutu Sztuki, jako placówki resortowej Ministerstwa Kultury i Sztuki, która w dniu 7 lipca 1959 r. została przejęta przez Polską Akademię Nauk pod nazwą Instytut Sztuki PAN. Projektodawcą, organizatorem i wieloletnim dyrektorem Instytutu był prof. dr Juliusz Starzyński, wybitny inicjator oraz organizator badań naukowych w zakresie sztuki i życia artystycznego w kraju. To On wytknął cele i zadania Instytutu, które zostały sformułowane następnie w statucie.

Do zadań tych należy prowadzenie i inicjowanie w najszerszym zakresie badań nad polską kulturą artystyczną, z uwzględnieniem jej związków ogólnoeuropejskich i światowych oraz dokumentowanie dawnych i współczesnych zjawisk artystycznych. Toteż od początku swej działalności Instytut miał charakter interdyscyplinarny, zajmując się badaniami w zakresie historii i teorii sztuk plastycznych, muzyki, teatru, filmu, telewizji, folkloru oraz sztuki ludowej i nieprofesjonalnej.

Instytut, poprzez swe publikacje seryjne, periodyczne oraz wydawnictwa książkowe, poprzez organizację krajowych i międzynarodowych konferencji, sympozjów, sesji naukowych oraz poprzez wypracowany system konsultacji, opinii, ekspertyz i informacji naukowych przyczynia się do

poszerzania i upowszechniania wiedzy o sztuce, a zarazem do popularyzacji nauki i kultury polskiej w kraju i za granicą, wpływa na zasady szkolnictwa artystycznego, na ruch amatorski i twórczość ludową, na praktykę muzealną i konserwatorską, współkształtuje twórczość artystyczną i badania naukowe.

W bieżącym pięcioleciu Instytut oprócz prowadzenia badań własnych uczestniczy w realizacji dwóch problemów o charakterze ogólnopaństwowym — węzłowego: „Polska kultura narodowa, jej tendencje rozwojowe i percepcja” oraz międzyresortowego: „Pomniki kultury źródłem świadomości narodu”. Ten ostatni temat formułował jeszcze prof. dr J. Starzyński. Podstawowym celem obu problemów jest integracja — poprzez odpowiednie porównania — potencjału badawczego, konserwatorskiego oraz muzealnego trzech resortów: Polskiej Akademii Nauk, Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego, Nauki i Techniki oraz Ministerstwa Kultury i Sztuki. Koordynacja prac nad problemem resortowym zlecona została Instytutowi, a o ogromie zadań i zarazem odpowiedzialności świadczy fakt, że w planie tym uczestniczy 13 instytutów i katedr z 7 placówek uniwersyteckich, 20 instytutów i zakładów z 12 placówek politechnicznych, wiele innych placówek PAN oraz trzy czołowe muzea polskie: Muzeum Narodowe w Warszawie, Muzeum Narodowe w Kra-

kwie i Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu. Tak więc Instytut Sztuki PAN oddziałuje na całokształt problematyki związanej z polską kulturą artystyczną.

W minionym okresie 30 lat opublikowano 574 pozycje książkowe, wydawano 13 tytułów czasopism, które objęły 581 jednostek bibliograficznych oraz zorganizowano lub współuczestniczono w organizacji prawie 100 konferencji i sesji naukowych, bądź ogólnopolskich, bądź międzynarodowych; uczestniczono w kongresach Nauki Polskiej, Kongresie Kultury, sesji PAN poświęconej 50-leciu odzyskania niepodległości. Spośród dorobku wydawniczego należy wymienić choć niektóre tylko tytuły, jak monumentalne i wielotomowe prace syntetyczne: *Dzieje sztuki polskiej*, *Dzieje teatru w Polsce*, *Powszechna historia muzyki*, *Historia muzyki polskiej*, *Powszechna historia filmu*, *Historia filmu polskiego* oraz podstawowe wydawnictwa leksygraficzne i bibliograficzne: *Katalog Zabytków Sztuki w Polsce* (131 zeszytów), *Słownik artystów polskich*, *Słownik biograficzny teatru polskiego*, *Słownik muzyków polskich*, *Polska bibliografia sztuki*. Równocześnie ukazują się serie wydawnicze, m.in.: *Studia renesansowe*, *Studia pomorskie*, *Studia z historii sztuki polskiej*, *Teksty źródłowe do dziejów teorii sztuki*, *Źródła do dziejów sztuki*, *Monumenta Musicae in Polonia*, *Musica Medii Aevi*, *Polska pieśń i muzyka ludowa*, *Studia*

1. Medal pamiątkowy na dwudziestolecie IS PAN, rewers i awers (fot. J. Świderski)

z dziejów teatru w Polsce, Studia z teorii filmu i telewizji.

Wszystkie komórki badawcze Instytutu prowadzą oprócz prac badawczych również prace dokumentacyjne. Przechowywaniem i udostępnianiem tych dokumentacyjnych zbiorów Instytutu zajmuje się Środowiskowe Laboratorium Foto-Fonograficzne oraz Biblioteka. W Archiwum Fotograficznym znajduje się największy w Polsce zbiór negatywów, wynoszący ok. 23 tys. jednostek archiwalnych, w tym najcenniejsza część, pochodząca z przełomu XIX i XX w., a stanowiąca niegdyś zbiór Towarzystwa Opieki nad Zabytkami. Tu też gromadzone są rysunki pomiarowe zabytków architektury. Z kolei Archiwum Fonograficzne posiada unikatową kolekcję nagrań polskiej muzyki ludowej, która liczy ponad 70 tys. zapisów magnetycznych. Biblioteka Instytutu ma największe w kraju zbiory dotyczące sztuki i kultury artystycznej, gromadzi 524 tytuły czasopism bieżących, w tym 299 zagranicznych.

Obecnie w Instytucie pracuje 214 osób, w tym 23 samodzielnych pracowników naukowych, 51 pomocniczych pracowników naukowo-badawczych, 32 dyplomowanych pracowników dokumentacji naukowej i służby bibliotecznej, 66 pracowników inżynieryjno-technicznych oraz 42 pracowników administracji i obsługi. Insty-

tut Sztuki ma filie w Krakowie, Poznaniu i Gdańsku. Wydaje cztery kwartalniki: „Biuletyn Historii Sztuki” (wspólnie ze Stowarzyszeniem Historyków Sztuki), „Polska Sztuka Ludowa”, „Pamiętnik Teatralny”, „Muzyka” oraz dwa roczniki: „Rocznik Historii Sztuki” (wspólnie z Komitetem Nauk o Sztuce) i „Almanach Sceny Polskiej”.

W ramach międzynarodowej współpracy Instytut współdziała z placówkami naukowymi i wyższymi uczelniami Austrii, Czechosłowacji, Finlandii, Francji, Jugosławii, NRD, RFN, Wielkiej Brytanii, Węgier, Włoch i ZSRR. Ponadto koordynuje prace Polskiej Komisji ds. Programów Słowiańskich Międzynarodowego Stowarzyszenia Badań i Rozpowszechniania Kultur Słowiańskich UNESCO.

W minionych trzydziestu latach przez Instytut przeszło ponad 1000 pracowników, a równocześnie 33% zatrudnionych obecnie osób ma co najmniej 20-letni staż pracy w Instytucie. Do kierowniczej kadry Instytutu obok prof. dr Juliusza Starzyńskiego należeli uczeni tej miary, co Michał Walicki, Leon Schiller, Marian Sobieski, Eugeniusz Szwanowski, Władysław Tomkiewicz.

Funkcje dyrektora Instytutu pełnili kolejno prof.: Juliusz Starzyński, Jerzy Teoplitz, ponownie Juliusz Starzyński, Andrzej Ryszkiewicz, obecnie Stanisław Mossakowski.

*Na podstawie „Informacji o Instytucie Sztuki PAN”
zestawił Ryszard Brykowski*

2. Budynek IS PAN przy ul. Długiej 26 (fot. E. Kozłowska-Tomeczyk)